

PEYZAJ TASARIMINDA ETİK VE SORUMLULUK

Dr. Öğr. Üyesi Filiz ÇELİK

Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

filiz@selcuk.edu.tr

Öz

Bir eylem ve meslek olarak tasarım, hayatın her alanında karşımıza çıkmakta ve hatta hayatın merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle tasarımcılar, toplum üzerinde önemli etkiye sahiptir. Tasarımcı, tasarım süreci ve sonuçları, toplumu ve doğayı etkilerken etik ilkeler de tasarımcıyı, tasarım sürecini ve sonuçlarını etkilemektedir. Bu bağlamda tasarım disiplinleri açısından etik, geniş kapsamlı bir kavram olup kritik öneme sahiptir. Tasarımcı için etik davranmak, sorumlu olmayı ve sorumluluk almayı gerektirmektedir. Son yıllarda tüm Dünya'da yaşanan sorunların çözümü, etik kararlar almayı gerektirirken tasarımcının sorumluluklarını da artırmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; peyzaj tasarımında etik kavramının önemine ve tasarımcının sorumluluklarına dikkat çekmektir. Bu amaca yönelik olarak etik, meslek etiği ve sorumluluk kavramları açıklanmış; ulusal ve uluslararası ölçekteki meslek örgütlerinin belirlediği etik ilkelere değinilmiştir. Tasarımcının etik açıdan çevresel ve sosyal sorumlulukları ile bu sorumlulukları kapsayan tasarım yaklaşımları açıklanmış; Türkiye'de peyzaj mimarlığında tasarım açısından meslek etiğinin geliştirilmesi için önerilere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Etik, Meslek Etiği, Peyzaj Tasarımı, Sorumluluk, Sürdürülebilirlik.

ETHICS AND RESPONSIBILITY IN LANDSCAPE DESIGN

Abstract

Design, as an action and a profession, appears in every field of life and is even located at the center of life. For this reason, designers have an important influence on society. While the designer, design process and outcomes affect society and nature, the ethical principles also affect the designer, the design process and its outcomes. In this context, in terms of design disciplines, ethics is wide-range concept and has a critical importance. Ethical behavior for the designer requires being responsible and taking responsibility. In recent years, the solution of problems occurring all over the world requires taking ethical decisions and at the same time increases the responsibilities of designer.

The purpose of this study is to draw attention to the importance of the concept of ethics in landscape design and the responsibilities of the designer. For this purpose, ethics, professional ethics and responsibility concepts have been explained; the ethical principles set by professional organizations in national and international scales have been addressed. The designers' ethical environmental and social responsibilities and design approaches covering these responsibilities have been explained; recommendations for the development of occupational ethics in terms of design in landscape architecture in Turkey have been made.

Keywords: Ethics, Landscape Design, Professional Ethics, Responsibility, Sustainability.

1. Giriş

Her toplum, yaşamı düzenleyebilmek için yaşamın her alanını kapsayan çeşitli kurallar ortaya koymuştur. Toplumlar değişip geliştikçe kurallar da değiştirilerek topluma ve zamana

uygun hale getirilmektedir (İşgüden & Çabuk, 2006, s. 60).

Toplumun belirli bir düzen içinde yaşamasını sağlayan kurallar olduğu gibi meslek yaşamını düzenleyen kurallar da mevcuttur. Bu kurallar, toplumsal yaşama ve meslek yaşamına belirli bir düzen, huzur, uyum ve çözüm getirmek üzere oluşturulmuştur. Toplum ve meslek yaşamını düzenleyen kurallar arasında norm, kültür, değer, hukuk, din, ahlak ve etik kurallar yer almaktadır.

Evensel bir sistem olarak, insan olmanın ve insanca yaşamanın bir gerekliliği olan “etik” her geçen gün toplum ve meslek yaşamında daha fazla yer edinmekte ve önem kazanmaktadır (Aydın, 2017, s. 3). Modern toplumların büyük bir kısmında etik değerlere ve kurallara büyük önem verilmekte, birçok mesleğe ait etik davranış kurallarının benimsendiği ve uygulandığı, hatta etik kuralların hukuki nitelik taşıyan metinler haline dönüştüğü, bu kuralları takip eden kurum, kurul veya kuruluşlar oluşturulmuştur. Meslek etiği kuralları, çalışanların görev ve sorumluluklarını tanımlamaktadır (Yağan, 2005, s. 1).

Tasarım disiplinleri açısından etik, oldukça geniş kapsamlı bir kavram olup kritik öneme sahiptir. Tasarımcı yaşamın her alanında ve toplum üzerinde etkilidir. Ayrıca tasarım toplumu etkisi altına alabilme, ikna edebilme ve bilgilendirme konularında büyük bir güce sahiptir (Dokuzlar, 2015, s. 272). Bu nedenle tasarımda etik davranmak, sorumlu olmayı ve sorumluluk almayı gerektirmektedir. Son yıllarda Dünya’da yaşanan sorunların çözümü, etik kararlar almayı gerektirirken tasarımcının sorumluluklarını da artırmaktadır.

Bu çalışmada, etik, meslek etiği ve sorumluluk kavramlarından yola çıkarak ulusal ve uluslararası ölçekteki meslek örgütlerinin belirlediği etik ilkelere değinilmiştir. Tasarımcının etik çerçevede çevresel ve sosyal sorumlulukları ile bu sorumlulukları gerçekleştirmeyi sağlayan tasarım yaklaşımları açıklanmıştır. Sonuç olarak peyzaj tasarımında meslek etiğinin gelişmesi için önerilere yer verilmiştir.

2. Etik

Felsefenin bir alt disiplini olan etik, neyin iyi neyin kötü olduğunun belirlenmesi ile ilgili ahlaki görev ve sorumlulukları belirlemektedir. Lamberton ve Minor’e göre etik, geçmiş ve bu güne ilişkin doğru ve yanlış ölçülerinin anlatımıdır (Aydın, 2012, s. 3). Doğru ve yanlış birbirinden ayırmak adına ahlak kavramının doğasını sorgulamasıyla, “toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları” anlamında kullanılan ahlak kavramıyla da bir tutulmuştur. Bu durum karışıklığa neden olmuş, kişi davranışlarına temel olan ahlak ilkelerinin bir biçimi olmasıyla beraber, felsefi bir süreci de niteleyerek soyut bir anlam ifade etmiştir (Dinçeli, 2017, s. 594). Ahlaki davranış, eylem ve yargıları ilgilendiren

bir konu olarak etik, sadece felsefe değil diğer bilimlerin de önemli bir parçası ve sistematik bir çalışma alanıdır (Aydın, 2012, s. 4). Etik kavramı, kültürel, çevresel, sosyal, iş ve hukuki değerlerin “çelişkisini” çağrıştırmakla birlikte bunların çözümüne davet edici, davranış optimizasyonu ile ilgilidir. Temeli erdemli davranışın belirlenmesi için çıkartılan din temelli ahlak veya din temelli olmayan ahlak (Kant’ın On Evrensel Ahlak Uyarısı) kurallarına dayanmaktadır (Duvarcı, 2004, s. 14).

Etik, son yıllarda günlük hayatta ve iş yaşamında sık karşılaşılan bir kavram olmasına rağmen anlaşılması zor ve tartışmaya açık bir kavramdır (Tekin Akbulut, 2013, s. 180), (Bozkurt, 2016, s. 52). Çünkü etik düşünce ve davranışlar, kişilere, sosyo-kültürel özelliklere, olaylara, duruma ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca her bireyin kişisel olarak etiği algılaması ve yorumlaması farklı olabilmektedir. Etik davranışın temeli, bireyin yaşamı boyunca geliştirdiği değerler sistemine dayanmaktadır. Değerler sistemi ise bireysel özellikler (cinsiyet, yaş), dini inançlar, toplumsal değerler sistemi, eğitim, sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler gibi birbirinden etkilenen birçok kavramın bir araya gelmesiyle oluşmaktadır (Akıncı Vural & Coşkun, 2011, s. 63). Günlük yaşamda etik değerler bireylerin diğer insanlara ve canlılara, doğal çevreye, toplumlara, kültürlere ve farklı yaşam şekillerine karşı olan tutumlarını ve ilişkilerini belirlemektedir (Aydın, 2009, s. 22).

Etik kurallar, bir toplumun kültürüne, tarihine, dini inançlarına, sosyal normlara göre şekillenmektedir. Topluma, hatta bireylerin davranışlarına göre değişen etik, bireylerin ahlaki tutumlarını inceleyen yargıları da ele almaktadır (Kızıbaz, 2016, s. 238).

2.1. Meslek Etiği ve Sorumluluk

Etik, genelde sosyal yaşam için gerekli olduğu kadar meslek yaşamı için de geçerli kuralları sunar (Duvarcı, 2004, s. 14). İnsan yaşamının büyük bir parçasını oluşturan meslek yaşamının da kendine göre kuralları ve bir etik anlayışı vardır. Bu anlayış çerçevesinde, meslek etiği meslek yaşamındaki davranışları yönlendiren, neyin yapılacağı neyin yapılmayacağı konularında rehberlik eden etik ilkeler ve standartların toplamıdır (İşgüden & Çabuk, 2006, s. 60).

Etik niteliğe ulaşmak için de nelerin doğru, nelerin yanlış olduğunu ayırt etmede kullanılan belirli kuralların olması gerekmektedir. Her meslek grubunda yer alan bu kurallar, hem ahlaksal, hem de hukuksal açıdan birbiriyle bağlantılıdır (Dinçeli, 2017, s. 594). Meslek etiği, belirli bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup, koruduğu; meslek üyelerine emreden, onları belli bir şekilde davranmaya zorlayan; kişisel eğilimlerini sınırlayan; yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan; meslek içi rekabeti düzenleyen ve

hizmet ideallerini korumayı amaçlayan ilkeler bütünüdür (Aydın, 2012, s. 4). Çalışma hayatında her meslek grubunun uyması gereken etik ilkeler farklılık göstermektedir (Akıncı Vural & Coşkun, 2011, s. 70).

Mesleki etik ilkeler, çoğu zaman basit ve evrenselidir. Çelişki durumunda, en iyi yolu bulmaya yardım eden ilkeler bütünüdür (Duvarcı, 2004, s. 14). Ayrıca çalışanların hak, yetki, görev ve sorumluluklarını ortaya koymaktadır. Genel anlamda bakıldığında sorumluluk, kişinin kendi eylemlerini ya da kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir. Mesleki açıdan sorumluluk, belirli bir görevin istenilen nitelik ve nicelikte yerine getirilmesidir. Aynı zamanda sorumluluk, mesleki ve etik ölçülere uymayı gerektirdiği kadar bu ölçülerin yaratılmasını da gerektiren bir kavramdır. Bu nedenle etik davranmak, aynı zamanda sorumlu olmayı ve sorumluluk almayı gerektirmektedir. Sorumlu olma, hesap verme anlamına gelirken; sorumluluk alma ise bir işi yapmayı üstlenmek anlamına gelmektedir (Aydın, 2017, s. 13).

Meslek mensubu her birey, kendi kişisel çıkarlarının yanı sıra müşterilerinin, meslektaşlarının, toplumun ve devletin çıkarlarını gözeterek sorumluluklarını yerine getirmelidir (İşgüden & Çabuk, 2006, s. 83). Bu bağlamda tasarımcılar da etik ilkeler doğrultusunda kendine, diğer tasarımcılara, mesleğine, çevreye, topluma ve kullanıcılara karşı sorumluluk sahibidir (Farivarsadri, 2015, s. 57). Sorumluluğun temeli, yetkiyi kullanma zorunluluğudur (Aydın, 2017, s. 5). Bu nedenle tasarımcılar, yaşanan toplumsal ve çevre sorunları karşısında çözüm üretmek için yetkileri doğrultusunda sorumluluk alabilmelidir (Dokuzlar, 2015, s. 275).

Mimarlık disiplini içinde yapılan mesleki etik tartışmalarında, etik zemin genellikle mimari tasarım ve performanstaki asgari standartların yerine getirilip getirilmediği sorusu etrafında şekillenmektedir. Planlama mesleğinde ise etik değerler uzunca bir süre “kamu yararı” paydasında vücut bulduysa da artık bugün “şehir hakkı”ndan söz edilmektedir. Peyzaj mimarlığında da estetik bir dünya vaat eden “güzelleştirme” hareketinden işlevselci ve çevreci bir şehircilik çerçevesine evrilme gerçekleşmiştir. Özellikle 2000’lerin başında ortaya çıkan peyzaj şehirciliği (landscape urbanism) paradigması, kentleri planlamanın en iyi yolunun binaları ve sokakları düzenlemek değil, kent peyzajlarını tasarlamak olduğunu ilan etmiştir. Kısaca bugüne gelindiğinde, her üç meslek de “şehir” üzerine daha çok söz, üretim yapmaya ve dolayısıyla etik alanının sorunsallaştırmalarının da daha fazla muhatabı olmaya başlamışlardır (Erten, Ejder & Çimen, 2016).

3. Peyzaj Mimarlığı ve Etik İlkeler

Ulusal meslek örgütüne üye olan her peyzaj mimarı, Peyzaj Mimarları Odası'nın belirlediği kurallara uymayı kabul eder. Türkiye'de Peyzaj Mimarları Odası'nın 15 Ocak 2006 tarihli ana yönetmeliğinde odanın amaçları, üyelerin görev ve sorumlulukları ile Oda Genel Kurulunun görev ve yetkilerini açıklayan bölümlerde etik kurallar ve mesleki etik ile ilgili ifadelerin olduğu maddeler yer almaktadır (Tablo 1) (Url-1). Ancak bu maddelerdeki etik kurallar, meslek etiği ve sorumluluklar ile ilgili açıklamalar mevcut değildir. Özellikle peyzaj mimarlığı meslek etiği ve sorumluluklarını açıklayan bir belge yoktur. Bu nedenle iş yaşamında etik yönden ikilem ve sapmaların neden olduğu sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Etik ikilem, bir konuda birbiriyle çatışan iki tarafının bulunması ve bu iki tarafın doğruluğu tartışılabilir yanlarının olması şeklinde açıklanabilir. Etik sapma ise, etik olmayan kararlar alınması durumudur (İşgüden & Çabuk, 2006, s. 63).

Tablo 1. Peyzaj Mimarları Odası Yönetmeliği'nde etik ile ilgili maddeler (Url-1)

Yönetmelik maddeleri	
Odanın amaçları Madde 7- Odanın amaçları şunlardır;	ı) Mesleğin kamusal alanda <u>etik kurallar</u> çerçevesinde gelişimini izlemek ve denetlemek. k) Kamu kurumları bünyesinde kurulan ve peyzaj mimarı istihdam eden özel teşebbüslerin çalışmalarını, mesleki niteliğin gelişmesi ve <u>etik kurallar</u> açısından denetlemek, bu nedenle peyzaj mimarlarının sicillerini tutmak.
Üyelerin görev ve sorumlulukları Madde 14-Odaya kayıtlı her üyenin;	b) Oda ve Birlik bünyesinde <u>mesleki etik, davranış ve ilkelere</u> uyması gerekir.
Oda Genel Kurulunun görev ve yetkileri Madde 30-Oda Genel Kurulunun başlıca görev ve yetkileri şunlardır:	k) Üyelerin uymakla yükümlü oldukları <u>mesleki ve etik kuralları</u> belirlemektir.

Mesleki etik belgelerinde meslek sahibi kişilerin kişisel sorumluluklarına ek olarak meslekteki kolektif ve kapsayıcı yükümlülüklerin de yer alması beklenmektedir. Ancak günümüzde mesleklerle ilgili ortaya koyulan etik belgelerin çoğu mesleğin genel sorumluluklarını kapsamaktadır (Sadri, 2010, s. 90).

Türkiye'de peyzaj tasarımı ile ilgili etik kodlar, kurallar ve ilkeler doğrultusunda sorumlulukları ortaya koyan herhangi bir resmi belge mevcut değildir. Peyzaj tasarımında etik olmak veya etik davranmanın, tasarımcılar tarafından uygulanan ve benimsenen kesin ve net tanımları yoktur. Bu nedenle peyzaj tasarımında etik kavramı, kişiden kişiye değişen, farklı yorumları ve çıkarımları barındıran göreceli bir kavram haline gelmiştir. Çoğu zaman peyzaj tasarımında yaşanan etik ikilem ve sapmalar karşısında tasarımcılar, kişisel etik değerlerine göre hareket etmektedir.

Uluslararası meslek örgütlerinin peyzaj mimarlığı mesleği için geliştirdiği etik kodlar, peyzaj yönetimi, planlama ve tasarım çalışmalarını kapsamaktadır. Fiziksel planlama ve

tasarım uzmanlarının topluma karşı tutumu, toplumsal rolü, insan-çevre ve insan-insan ilişkileri ile planlanmış ve tasarlanmış çevre ilişkilerinde meslek etiğinin etkisi çok önemlidir (Motloch, 2000, s. 275).

Uluslararası ölçekte peyzaj mimarlığı meslek etiğini belirleyen meslek örgütleri:

- Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Federasyonu (International Federation of Landscape Architecture-IFLA World, IFLA-Africa, IFLA-Americas, IFLA-Asia-Pacific, IFLA-Europe),
- Avrupa Peyzaj Mimarlığı Federasyonu (European Federation for Landscape Architecture-EFLA, günümüzde IFLA Europe),
- Amerikan Peyzaj Mimarlığı Derneği (American Society of Landscape Architecture-ASLA),
- Kanada Peyzaj Mimarları Birliği (Canadian Society of Landscape Architects-CSLA),
- Avustralya Peyzaj Mimarları Enstitüsü (Australian Institute of Landscape Architects-AILA),
- Peyzaj Enstitüsü (Landscape Institute-LI) gibi mesleki kuruluşlardır.

Uluslararası düzeydeki mesleki etik kurallar, bireylerin peyzaj mimarlığı mesleğini yaparken uyması gereken ahlaki değer ve etik kuralları belirlemektedir. Bu konuda yapılan düzenlemeler, peyzaj mimarı unvanına sahip her bir bireyin belirli sorumlulukları olduğunu varsayan, ahlak öğretilerini temel alarak bu öğretilerden kaynaklanan görev, yaptırım ve kuralları içermektedir. Tablo 2’de uluslararası ölçekte mesleki örgütlerin peyzaj mimarlığı mesleki etik kuralları kapsamında tanımladığı sorumluluklar ana başlıklar şeklinde verilmiştir.

Tablo 2. Uluslararası mesleki örgütlerin mesleki etik kurallar kapsamında belirlediği sorumluluklar (URL-2), (URL-3), (URL-4), (URL-5), (URL-6)

Uluslararası mesleki örgütler	Mesleki etik kurallar
Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Federasyonu-IFLA World	Toplum ve müşterilere karşı sorumluluklar Meslektaşlara karşı sorumluluklar Peyzaj ve çevreye karşı sorumluluklar
Amerikan Peyzaj Mimarları Derneği-ASLA	Mesleki sorumluluklar Üyelerin sorumlulukları Şikayetlerin belgelenmesi ve çözümüne ilişkin kurallar
Kanada Peyzaj Mimarları Birliği-CSLA	Genel etik ilkeler Mesleki ilişkiler Halkla ilişkiler Müşteri/işveren ilişkileri
Avustralya Peyzaj Mimarları Enstitüsü-AILA	Toplum ve müşterilere karşı sorumluluklar Meslektaşlara karşı sorumluluklar Peyzaj ve çevreye karşı sorumluluklar
Peyzaj Enstitüsü-LI	Genel etik ilkeler Mesleki sorumluluklar

Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Federasyonu (IFLA) üyesi olan ulusal meslek örgütüne üye peyzaj mimarları, topluma, müşterilere, meslektaşlarına ve mesleğe, peyzaja ve çevreye yönelik etik standartları kabul eder. Bu küresel kodlar, Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Federasyonu'na üye olanların mesleki davranışları için geçerlidir ve üye ulusal meslek örgütlerinin bu kodları kabul etmesi önerilmektedir. Bu kodların amacı, disiplin işlemlerini üstlenmek için temel oluşturmaktansa, en yüksek standartları savunmak, takip etmek ve beklentileri açıklığa kavuşturmadır. Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Federasyonu'nun yönetim kurulu üyeleri ve diğer üyeler için belirlediği etik kurallar, yönetim hakkında genel maddeler, üyeler ve ortaklarla ilişkiler, hesap verebilirlik ilkeleri ile etik kuralların uygulanması yönündeki genel açıklamaları da içermektedir (URL-2).

Amerikan Peyzaj Mimarlığı Derneği'nin (ASLA) ilk olarak 2 Nisan 1995 tarihinde ortaya koyduğu meslek etiği kuralları farklı yıllarda değiştirilerek 5 Kasım 2015 tarihinde son halini almıştır. Mesleki Sorumluluklar, üyelerin sorumlulukları, şikayetlerin belgelenmesi ve çözüme ilişkin usuller hakkında nesnel kurallar belirlenmiştir. Üyelerin müşterilerine, işverenlerine, çalışanlara ve topluluğun diğer üyelerine karşı görevleriyle ilgili önemli ilkeleri de içermektedir (URL-3).

Kanada Peyzaj Mimarları Birliği (CSLA), belirlediği etik kurallarda, yüksek etik standartlara ulaşmanın en iyi yolunun birliğin üyeleri tarafından peyzaj mimarlığı mesleğinin uygulanmasında olumlu, tutarlı ve sorumlu eylemlerin gerçekleştirilmesi olduğunu belirtmektedir. Peyzaj mimarının sorumluluğu, insanların ve doğanın refahına hizmet ederken, mesleğe olan saygı ve güven duygularını yaratmak şeklinde belirtilmiştir. Etik kuralları içeren maddeler mesleki ilişkiler, halkla ilişkiler ve müşteri/işveren ilişkileri hakkında genel olarak peyzaj mimarlarından beklenen mesleki davranışları ifade etmektedir (URL-4).

Avustralya Peyzaj Mimarları Enstitüsü (AILA), Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Federasyonu'nun bir üyesi olarak, Mesleki Davranış Kodu (Code of Professional Conduct) başlığı altında Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Federasyonu'nun belirlediği etik kuralları kabul etmiştir (Url-5).

Peyzaj Enstitüsü (LI), Kraliyet Tüzüğü altında bir meslek örgütü olarak kurulmuştur. Peyzaj Enstitüsü, peyzaj mimarlığının desteklenmesini, kamu yararı için doğal ve yapılı çevrenin korunması ve geliştirilmesini hedeflemektedir. Peyzaj Enstitüsü Davranış ve Uygulama Standartları Kodunun (The Landscape Institute Code of Standards of Conduct and Practice for Landscape Professionals), sadece etik bir rehberlik kaynağı olarak değil, aynı zamanda iyi uygulama ilkelerine bir sağduyu göstergesi olarak peyzaj mimarının profesyonel yaşamının merkezi kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Url-6).

Ayrıca Avrupa Peyzaj Mimarlığı Okulları Konseyi (European Council of Landscape Architecture Schools-ECLAS) ve LE:NOTRE Enstitüsü (LE:NOTRE Institute) de peyzaj mimarlığında etik ve sorumluluk konularında çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar, gerek profesyonel iş yaşamında gerekse akademik ortamda etik kavramı, sorumlulukların anlaşılması ve uygulanması açısından önemli role sahiptir.

Avrupa Peyzaj Mimarlığı Okulları Konseyi (ECLAS), 2011 yılında “etik ve estetik” temasıyla bir konferans düzenlemiştir. Konferansın teması, peyzaj mimarlığının iki temel ve tarihi öğretisi olan “etik ve estetik” konularına odaklanmıştır. Bu konferansta, estetiğin yakın geçmişteki peyzaj mimarlığı araştırmalarını içeren çalışmalarda etik ile birlikte ele alındığı görülmüştür. Peyzaj mimarlığı disiplininin bu iki temel ve tartışmalı yönlerini bir araya getirerek, sadece bilimsel bir yaygınlaştırmayla değil aynı zamanda eylem ve tartışmayla karakterize edilen bir etkinlik olarak peyzaj mimarlığı uygulamaları ve eğitimi konusunda yeni perspektifler sağlamak hedeflenmiştir (Url-7).

LE:NOTRE Enstitüsü ise 2012 yılında “mimarlık, çevre etiği ve estetiği” temasıyla bir konferans ve “mesleki etik uygulama atölyesi” düzenlemiştir. Son 50 yıl boyunca, hem estetik hem de etik, geniş çevre krizi sorunlarına yanıt olarak etkinliğini genişletmiştir. Konferansta sadece insanların değil, hayvanların, bitkilerin, türlerin, habitatların, adaların, ormanların, ekosistemlerin ve biyosferin bile bir değer yaratabileceği ve onlara karşı sorumluluklar olduğu vurgulanmıştır (Url-8).

Meslek örgütleri ve enstitülerin yanı sıra ulusal ve uluslararası ölçekteki sözleşmeler de etik ilkeleri ve sorumluluklara yer vermektedir. Özellikle Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’nde (The European Landscape Convention-ELC):

- Peyzajın kişisel ve sosyal refahın en önemli ögesinden birisi olduğuna bunun korunmasının, yönetilmesinin ve planlanmasının toplumdaki her bireyin hak ve sorumluluğu olduğuna inanarak;
- Doğal ve kültürel mirasın korunması ve yönetilmesi alanında uluslararası düzeyde var olan hukuki metinler ve bölgesel ve uzamsal planlama, yerel hükümet ve sınır ötesi işbirliği alanında özellikle Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi, Avrupa Mimari Mirasını Koruma Sözleşmesi, Avrupa Arkeoloji Mirasını Koruma Sözleşmesi, Avrupa Bölgesel Topluluklar veya Yönetimler Arasında Sınır Ötesi İşbirliği Alanında Çerçeve Sözleşmesi ve bunun ek protokolleri, Avrupa Yerel Hükümet Şartı, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Çevresel Konularda Bilgiye Erişim; Karar Verme Sürecine Halk

Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi dikkate alınarak;

- Avrupa Peyzajlarının kalitesinin ve çeşitliliğinin ortak bir kaynak oluşturduğu ve bunun da korunmasında, yönetilmesinde ve planlanmasında işbirliğinin önemli olduğu kabul edilerek Avrupa peyzajlarının korunması, yönetilmesi ve planlanması için kullanılacak yeni bir yasal belgenin sağlanması için yapılması gerekenler/sorumluluklar belirtilmiştir (Url-9).

3.1. Tasarımcının etik ilkeler doğrultusunda sorumlulukları

Her mesleğin etik kuralları, o meslekle ilgili hak, yetki ve sorumlulukları ortaya koymaktadır (Aydın, 2017, s. 7). Tasarımcılar da kendi meslek etiği kuralları doğrultusunda sahip oldukları hak ve yetkileri kullanarak sorumluluklarını yerine getirmelidir (Anonymous, 2017).

Bir tasarım disiplini olarak peyzaj mimarının etik açıdan kendine, topluma, çevreye, müşteriye, mesleğine, meslektaşlarına, çalıştığı kuruma, müteahhitlik sözleşmesine ve diğer meslek örgütlerine karşı sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukların, profesyonel yargı, etik kurallar ve değerler çerçevesinde yerine getirilmesi esastır. Ayrıca peyzaj mimarı kendi çalışmalarının, topluma ve daha geniş bağlamda çevresel, sosyal, politik, kültürel ve ekonomik yönden etkilerini etik çerçevede değerlendirmelidir (Garmory, Tennant & Winsch, 2016). Tasarımın eylem alanı içinde, eylemin sonucunda ortaya çıkan ürünlerin ve bunların kullanımının sonuçlarının değerlendirilmesi, tasarımın etik açıdan değerlendirilmesinin bir parçası olarak kabul edilebilir (Şişman, 2006, s. 192).

Tasarım süreci, çıktıları ve uygulamaların sonuçları tüm insanları ve yaşamı etkilemektedir. Bu nedenle tasarımcıların sorumlulukları çok boyutludur ve zaman zaman tasarımcılar, diğer mesleklerin karşı karşıya kaldığı etik ikilemleri daha fazla yaşamaktadır (Garmory et al., 2016, s. 13).

Ekolojik dengenin bozulması ve doğal kaynakların tükeniyor olması gerçeğinin anlaşılması, insan ve istekleri arasında ikilem yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle insanın bugünü ve geleceği için yeni çözüm arayışları zorunlu olmuştur. Bu kapsamda çözüm olarak ortaya koyulan sürdürülebilirlik yaklaşımı, Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) ya da daha yaygın olarak bilinen Brundtland Raporu'nda (Brundtland Report, 1987) açıklanmıştır. Sürdürülebilirlik, bugünkü neslin ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün verilmeksizin karşılanması (Anonim, 1989) yönüyle etik bir boyut taşımakta ve sorumluluklar getirmektedir. Bu sorumluluklar, yerelden küresel ölçeğe bireyleri, toplumları, uzmanları, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteleri, yerel yönetimleri ve hükümetleri kapsamaktadır.

Tasarımda etik kararlar verme veya etik çözümler üretme, sürdürülebilir düşünme sistemi içinde olmayı gerektirmektedir. Sürdürülebilir tasarım, ekonomik açıdan uygulanabilir, toplumun bugünkü ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki toplumları da düşünen, teknolojiyi etkili şekilde kullanan, çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirerek ekolojik açıdan dengeleri korumaya yardımcı çalışmaların bütünüdür. Bu kapsamda tasarım, sürdürülebilirliğin etik yönlerini desteklemelidir (Anonim, 2017, s. 2). Sürdürülebilirliğin etik yönleri, ekonomik, sosyal, çevresel ve teknolojik konularla ilgilidir. Sürdürülebilirliğin uygulanması çerçevesinde, sürdürülebilirliği destekleyen etik kavramların iyi anlaşılması gerekmektedir. Etik kavramının iyi anlaşılması durumunda, sürdürülebilirlik kavramının sadece karşı karşıya kalınan zor sorunları belirlemek ve çözmek için bir yaklaşım olmadığı aynı zamanda doğru bir şey yapmak için doğru yaklaşım olduğu netleşmektedir. Sürdürülebilir çözümler, etik kararlarla başlar; etik kararları uygulamak ise sürdürülebilirliği sağlar (Kibert, Monroe, Peterson, Plate & Thiele, 2011, s. 8).

Peyzaj tasarımını sürdürülebilirlik felsefesi ve etik ilkeler üzerine geliştirmek çevreye (peyzaj değerlerine) ve topluma karşı olan sorumlulukları ortaya çıkarmaktadır. Tasarımcının etik duruşu, sosyal ve çevresel yönden sorumlu ve sürdürülebilir tasarımlar geliştirmesini sağlamaktadır (Anonymous, 2017). Tasarımcı yaptığı çalışmalarla toplumun, doğal ve yapılı çevrenin korunması ve geliştirilmesi için sorumluluk almalıdır (Garmory et al., 2016).

Gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte toplumsal ve çevre sorunlarının artması, çözüm aşamasında etik kararlar almayı daha kritik bir duruma getirirken tasarımcının sorumluluklarını da artırmaktadır (Dokuzlar, 2015, s. 284). Son yıllarda artan sorunlar, peyzaj tasarımında çözüm odaklı yeni yaklaşımlar olarak kendini göstermektedir (Aklanoğlu, 2009, s. 1). Temelde etik ve sorumlu bir tasarımcı çözümün bir parçası olarak topluma ve çevreye karşı sorumluluklarını üstlenmelidir (Anonymous, 2017).

Tasarımcının sosyal sorumlulukları: Her tasarımcı topluma karşı sorumludur. Toplumu derinden etkileyen çevresel veya toplumsal olay ve sorunlar, tasarımcıları sosyal sorumluluk alanında tasarım çalışmalarına yönlendirmiştir (Dokuzlar, 2015, s. 271). Sosyal sorumluluk anlayışının temel amacı topluma yönelik fayda sağlamaktır. Aynı zamanda sosyal sorumluluklar, psikolojik ve duygusal ihtiyaçlara da gönderme yapmaktadır (Akıncı Vural ve Coşkun, 2011, s. 63). Tasarımcının sosyal sorumluluğu, tasarımın gücünü toplumun yaşam kalitesini yükseltmek için kullanması olarak özetlenebilir (Farivarsadri, 2015, s. 57).

Tasarımcının çevreye karşı sorumlulukları: Peyzaj tasarımı, planlamaya dayalı belirli bir amaç doğrultusunda yeni bir mekan, ürün veya fikir ortaya çıkarmak için izlenen yaratıcı bir eylemdir. Peyzaj tasarımının mekanı belirlemeye yönelik özelliği, peyzaj

değerlerinin detaylı incelenmesini ve peyzaj değerlerine uyumlu tasarımı gerektirmektedir.

Çevreye karşı sorumluluklar, peyzaj tasarımında çözüm odaklı yeni yaklaşımlar olarak kendini göstermektedir. Çözüm arayışları içerisinde olan tasarımcı peyzaj değerleri ve doğal kaynakların korunması; ekolojik süreçlerin işleyişine katkı sağlamak için tasarımla çözümler üretmelidir (Aklanoğlu, 2009, s. 4).

3.2. Sosyal ve çevreye karşı sorumluluk içeren tasarım yaklaşımları

Günümüzde peyzaj tasarımı, doğal kaynakların tükenmesi ve peyzaj değerlerinin tahrip olması, ekosistemin ve ekolojik döngülerin bozulması, değişen yaşam biçimleri, artan nüfus ve bozulan çevre koşullarına uyum sağlama yolunda kapsamını değiştirerek yeni kavramlar, yaklaşımlar ve çözümleri gündeme getirmektedir. Bu nedenle 21. yüzyıl peyzaj tasarımlarında sürdürülebilirlik, etik politikalar ve sorumluluklar önemli bir yere sahiptir (Aklanoğlu, 2009, s. 22).

Etik çerçevede sorumluluklar, bireylere yasal gerekliliklerle yüklenen değil, bilinçte yerleşmiş öznel sorumluluklar alanına girmektedir (Aydın, 2017, s. 5). Bir tasarımcı etik olarak sorumlu bir tavır içinde hareket etmek istiyorsa, önceden belirlenmiş kuralları takip etmeye çalışmak yerine, etik çatışmaları anlamada kişisel gayret göstermek zorundadır. Etik, bir itaat süreci değil, öğrenme sürecidir (Narkiewicz-Laine, 2016). Bu süreçte tasarımcı, evrensel tasarım, katılımcı tasarım, değer duyarlı tasarım, sosyal etkiye duyarlı tasarım ve ekolojik tasarım gibi tasarımcının sosyal ve çevresel sorumluluklarını gerçekleştireceği tasarım yaklaşımlarına yönelmelidir.

Evrensel tasarım: Evrensel tasarım, tüm ürünlerin ve çevrelerin, yaş, beceri ve durum farkı gözetmeksizin pek çok kişi tarafından kullanılabilmesini olanaklı kılan, bütünselleşme sağlayan bir tasarım yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Yaklaşım, ürün tasarımından, mimarlığa ve kentsel tasarıma, çevre kontrolü sağlayan basit sistemlerden, karmaşık bilgi teknolojilerine kadar değişen ölçekleri kapsamaktadır. Evrensel tasarımın genel yapısının açıklanması için yararlı bir sistem oluşturan 7 temel ilke, her tasarım disiplini içerisinde farklı şekillerde uygulanmaktadır (Dostoğlu, Şahin & Taneli, 2009). Aynı zamanda geniş kapsamlı ilkelerin yaygınlaştırılması iyi tasarım etiği ve sosyal sorumluluk ile eş anlamlı hale gelmiştir (Gomes, 2003, s. 1).

Katılımcı tasarım: Katılımcı tasarımın özü, insanların ihtiyaçlarına daha duyarlı bir tasarımı sağlamak için insanların araç, ürün, çevre, işletme ve sosyal kurumlarla işbirliği yaparak tasarımına doğrudan dahil olmasıdır (Robertson & Simonsen, 2012, s. 5). Tasarımcılar, kullanıcılar, girişimciler ve yerel yönetimler katılım süreci içindeki

koordinasyon, iletişim ve karar verme bağlamında etkili olmaktadır (Baba, 2010, s. 24).

Katılımcı tasarım süreci, farklı disiplinleri bir araya getirdiği gibi tasarımcı ile kullanıcıyı da birlikte çalışmaya yönlendirmektedir. Tasarımda kullanıcının söz sahibi olması sağlanırken sadece kullanıcı ihtiyaç ve istekleri değil aynı zamanda doğal çevreyi ve peyzaj değerlerini de göz önüne alması sağlanabilir. Böylece kullanıcı, sorumluluklarını ve bu sorumluluklar karşısında neler yapması veya yapmaması gerektiğinin bilincinde olarak etik davranışlar sergileyecek ve etik kararlar alınmasını sağlayacaktır.

Değer duyarlı tasarım: Değer duyarlı tasarım hem insan değerleri hem de peyzaj değerlerini kapsamaktadır.

İnsanlar ve diğer canlılar için peyzaj, önemli ve değerli biyolojik bir çevredir. Peyzaj değerleri, peyzajın fiziksel yapısını oluşturan abiyotik (iklim, jeoloji, hidroloji, toprak, topografik yapı) ve biyotik (bitki örtüsü ve yaban yaşamı) bileşenler olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle peyzajı korumak bir görev ve sorumluluk olup peyzaj tasarımında etik kaygıların tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir (Hanssen, 2001, s. 250). İlkeli ve sorumlu bir yaklaşımla peyzaj değerleri, koruma ve kullanma dengesi çerçevesinde tasarıma entegre edilmektedir.

Değer duyarlı tasarım, adalet, insanın onuru, refahı, insan hakları, insanın mutluluk ve sağlık içinde yaşaması üzerine odaklanan değerlerle de ilgilidir (Friedman & Kahn, 2003, s. 1185). Evrensel olarak kabul görmüş insan değerleri ve hakları ile gelecek nesiller için kritik sorumlulukları kapsamaktadır (Amatullo, 2010, s. 55). Değer duyarlı tasarımın birincil hedefi, tasarım süreci boyunca insan değerlerinin dikkate alınması ve tasarım sürecine dahil edilmesidir. Değer duyarlı tasarım yaklaşımını uygularken, tasarım sürecinde dikkate alınması gereken etik öneme sahip 12 çok özel insani değer olduğu belirlenmiştir. Bunlar insan refahı, mülkiyet ve gayrimenkul, gizlilik, önyargıdan özgürleşme, evrensel kullanılabilirlik, güven, özerklik, bilgilendirilmiş onay, hesap verme mecburiyeti, sakinlik, kimlik ve çevresel sürdürülebilirliktir (Cummings, 2006, s. 702).

Sosyal etkiye duyarlı tasarım: Özellikle kentlerdeki dönüşüm süreci ve büyük ölçekli müdahalelerin, mekan ve yaşam üzerindeki travmatik etkilerin gündeme gelmesiyle ortaya çıkmış bir tasarım yaklaşımıdır (Anonim, 2016). Mekansal müdahalenin yarattığı sosyal etkilerin en düşük seviyeye indirilmesi için insan odaklı ve katılımcı tasarım sürecinin birlikte gerçekleştiği tasarım yöntemidir (Anonim, 2014). Proje süreçlerinde etkilenenler (alanda yaşayanlar ve çalışanlar) ile etkileyenler (proje geliştiriciler) arasında etkileşim ortamlarının yaratılması ile katılımcı süreçlerin işletilmesi esastır (Anonim, 2016). Bu amaçla sakinlerin bugünkü yaşamlarına ilişkin bilgileri ve geleceğe ilişkin beklentilerini anlayarak

tasarım projeleri hazırlanmaktadır. Sosyal etkiye duyarlı tasarım süreci için anlama, algılama, empati ve paylaşım olmak üzere 4 adım dikkate alınmaktadır (Anonim, 2014).

Ekolojik tasarım: Ekolojik tasarım, tasarım pratiğini ekolojik sorumluluk açısından dönüştürmeye odaklanmış bir harekettir (Şişman, 2006, s. 194). Çevre sorunlarına çözüm arayışında olan ekolojik peyzaj tasarımı, ekolojik süreçlerle uyumlu çözümlerin geliştirilmesi esasına dayanmaktadır. Ekolojik açıdan doğaya karşı duyarsız ve sorumsuz tavırlar sergileyen insanoğlu kendi yaşamını ve yaşam alanlarını sınırlama aşamasına gelmiştir. Bu nedenle doğaya hakim olma düşüncesi yerine, doğa ile karşılıklı uyum içinde yaşama düşüncesi esas olmuştur. Bunun sonucu olarak mekan planlama ve tasarıma ilişkin değişen görüşler ekoloji ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle ekolojik tasarım, üst ölçekte Dünya’da, alt ölçekte ise kentte yaşanan sorunların çözümü ve sürdürülebilir kentler için bir zorunluluk olmaktadır (Aklanoğlu, 2009, s. 88).

Ekolojik tasarımda 3 temel etik ilke vardır ve bu ilkeler sorumluluk almayı gerektirmektedir. Bu sorumluluklar:

- Gelecek nesillerin refahı için sorumluluk alma,
- Enerji kaynaklarını verimli kullanma ve yeryüzünün taşıma kapasitesinin sınırlarını zorlamama,
- İnsanlar da dahil olmak üzere her canlıya yaşama hakkı tanımadır (Yeang, 2012, s. 9).

4. Sonuç ve Öneriler

Çalışma hayatında artan rekabet, mesleği uygulama koşullarının zorlaşması ve değer yargıların değişmesi etik kurallar ve sorumlulukların önemini ortaya koymaktadır. Günümüzde tasarımın tüm Dünya’da çevresel, sosyal ve ekonomik yönden olumlu veya olumsuz etkilere sahip olduğu kabul görmüş bir düşüncedir. Bu etkiler karşısında sorumlulukları yerine getirmek ise tasarım mesleğini yapanlara ve eğitimcilere düşmektedir.

Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA), üyelerini ortak değer yargıları etrafında birleştirme amacıyla, meslektaşları için doğru davranış kılavuzu hazırlamış ve 1999 yılında yürürlüğe koymuştur. Birliği oluşturan yerel örgütlerin, üyelerini bu kurallara uymaya yönlendirmeleri istenmektedir. 2005’te ise Avrupa Mimarlar Konseyi (ACE) de benzer bir metni benimsemiştir (Birkan, 2010). Türkiye’de ise mimarlık alanında mesleki etik kodlar, Uluslararası Mimarlar Birliği ve Avrupa Mimarlar Konseyi tarafından yayınlanan etik kurallardan ve TMMOB Mimarlar Odası mimarlık mesleğini uygulama, mimarlar arası dayanışma, mimarlık şeref ve haysiyetini koruma yönetmeliğinden yararlanılarak TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi bünyesinde oluşturulan bir kurul tarafından taslak olarak

hazırlanmıştır. Ekim 2008’de hazırlanan taslakta mimarların uyması gereken;

- Genel yükümlülükler,
- Topluma karşı yükümlülükler,
- İşverene karşı yükümlülükler,
- Mesleğe ve meslektaşına karşı yükümlükler açıklanmıştır (Url-11).

12.04.2014 tarihinde yapılan Şehir Plancıları Odası 28. Olağan Genel Kurulu’nda “Mesleki Etik Kural ve İlkeler”in içeriği aynen kalmak koşuluyla, “Ana Metin” olarak kabul edilmesine karar verilmiştir. Kent ve bölge planlama mesleğini yürütenlerin, mesleki bilgi ve deneyimlerinin ilgili karar çevresine taşınması sürecinde üstlenecekleri sorumluluklara ilişkin etik kural ve yönlendirici ilkeler, belediyeler, il özel idareleri, bakanlıklar ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları, kooperatifler, özel sektör ve siyasal çevreye karşı bağımsız konumlarını koruyabilmelerine katkıda bulunmak amacıyla geliştirilmiştir. Mesleki etik kural ve ilkeler:

- Halka hizmet; toplumun esenliği ve kuşaklar ötesi yararların gözetilmesi,
- Planlama sürecinin doğru yönlendirilmesi, kamusal yararlar bağıllık, karar çevresi karşısında mesleki bağımsızlığın korunması,
- Topluma ve mesleğe saygı, Kamu yararı-özel mülkiyet ilişkisinde sorumluluklar; özel mülkiyet hakları karşısında tarafsızlık,
- Bilimsel temele dayanma, diğer disiplinlerin bilgisinden yararlanma, kapsamlı ve bütüncül yaklaşma sorumluluğu,
- Risklerin ve belirsizliklerin giderilmesi sorumluluğu,
- Planlama sürecinde halkın katılımının sağlanması sorumluluğu,
- Kamusal kaynakların korunması ve geliştirilmesi sorumluluğu,
- Meslek Odasını üstlenilen planlama hizmeti hakkında doğru bilgilendirme sorumluluğunu kapsamaktadır (Url-12).

Türkiye’de ağırlıklı olarak tasarım alanında faaliyet gösteren peyzaj mimarlarının karşı karşıya kaldığı sorunların büyük bir kısmının etik konularla ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Hak, görev, yetki ve sorumlulukları tanımlayan peyzaj mimarlığı meslek etiği kurallarının olmaması çevresel, sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıkmasındaki en büyük etkidir. Bu nedenle kapsamlı bir çerçevede tasarımcılara yönelik etik kuralların oluşturulması zorunluluktur. Peyzaj tasarımında etik ilkelerin genel ifadelerle tanımlanamayacağı; bireysel, çevresel ve toplumsal etik ilkeleri de içine alacak şekilde daha kapsamlı olması gerekmektedir. Türkiye’de hem çevreye ve topluma hem de gelecek kuşaklara karşı olan sorumluluklar kapsamında peyzaj tasarımında etik kuralların

oluşturulması ve uygulanması için düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Meslek etiği kurallarının belirlenmesi: Etik ilkeler, bir örgüt içinde etiğin kurumsallaşması için, o örgütün genel değerler sistemi ve amaçlarını tanımlayan, verilen kararların bu ilkelere uygunluğu için rehberlik eden mekanizmadır (Aydın, 2017, s. 6). Türkiye’de mühendislik ve mimarlık alanında etik kuralları belirlemesi gereken örgütler Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve TMMOB’a bağlı meslek odalarıdır (Özbakır, 1993, s. 95). Bu bağlamda Peyzaj Mimarları Odası tarafından öncelikle ulusal ölçekte detaylı bir şekilde mesleki etik kuralları belirlenmelidir. Peyzaj Mimarlığı meslek etiği, peyzaj mimarlarının hak ve sorumluluklarını tanımlayarak mekan üretimi sürecinde güçlerini doğru yönlendirmek, etik değerlendirme yapmak, etik sorunları belirleme ve etik olmayan tutumları önlemeye yönelik olmalıdır.

Etik ilkelerin belirlenmesi ve meslek elemanlarının bu doğrultuda davranmalarının beklenmesinde aşağıda belirtilen beklentiler önemli bir rol oynamaktadır:

- Kabul edilebilir davranışların tanımlanması,
- Mesleğin uygulamasında kalite standartlarının yükseltilmesi,
- Meslek elemanlarının kendi davranışlarını kıyaslayabilecekleri, öz değerlendirme fırsatlarının sunulması,
- Mesleki davranış ve sorumlulukların çerçevesinin çizilmesi,
- Mesleki kimliğin gelişiminde aracılık edilmesi,
- Mesleki olgunluğun işaretlerinin belirlenmesidir (Aydın, 2017, s. 7).

Peyzaj mimarlığı meslek etiği kuralları belirlendikten sonra peyzaj tasarımı konusunda etik kodların belirlenmesi, ağırlıklı olarak tasarım alanında faaliyet gösteren peyzaj mimarları için daha net ilkeler ortaya koyacaktır. Tasarımda etik kodlar belirlenirken uluslararası mesleki kuruluşların belirlediği etik kurallar ile ulusal ve uluslararası ölçekteki sözleşmeler dikkate alınabilir. Ayrıca Uluslararası Tasarım Konseyi (International Council of Design-ICOGRADA) ile Uluslararası Sanat, Tasarım ve Medya Kolejleri ve Üniversiteleri Birliği’nin (International Association of Universities and Colleges of Art, Design and Media) belirlemiş olduğu standartlar ve etik ilkelerden de yararlanılabilir.

İnsanı ve doğayı merkeze alan yaratıcı ve sürdürülebilir tasarım anlayışının küresel sorumluluk bilinciyle benimsenmesine yönelik atılan adımlardan biri olarak “Kyoto Tasarım Bildirgesi” 28 Mart 2008 tarihinde yayınlanmıştır. Tüm dünyadan sanat, tasarım ve medya okullarını bir araya getiren “Cumulus” birliğinin (International Association of Universities

and Colleges of Art, Design and Media) Japonya'nın Kyoto kentinde, düzenlediği konferansta ilan edilen "Kyoto Tasarım Bildirgesi" imzalanmıştır. Bu bildirgeyle Cumulus üyesi okullar; sürdürülebilir, insan merkezli ve yaratıcı toplumlar inşa etmenin küresel sorumluluk sahibi olunması gerektiği prensibini onaylamış, bu yolda kendilerine düşen görevi üstlenmeyi kabul ettiklerini taahhüt altına almışlardır. Türkiye'den yalnızca Anadolu Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi (Mimarlık Fakültesi), İzmir Ekonomi Üniversitesi (Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi) ve Özyeğin Üniversitesi (Mimarlık ve Tasarım Fakültesi ve İstanbul Tasarım Enstitüsü) Cumulus üyesidir (Url-10). Türkiye'den özellikle peyzaj mimarlığı bölümü bulunan üniversitelerin Cumulus üyesi olması ve Dünya ile eş zamanlı olarak tasarımda etik ve sorumluluklarla ilgili gelişmelerin eğitime ve profesyonel hayata aktarılması gerçekleştirilebilir.

Uluslararası peyzaj mimarlığı meslek örgütleri tarafından çevre etiği ile ilgili kurallar, yapılması gerekenler ve sorumluluklar da ayrıca belirtilmiştir. Türkiye'de de meslek etiği kapsamında çevre etiği ile ilgili kurallar da belirlenmelidir. Uygulamalı etiğin parçası olarak çevre etiği bağlamında ele alınan eylem türleri özel olarak, doğal çevrenin ahlaki statüsü, doğal kaynaklardan nasıl ve hangi ölçüde yararlanılacağı, hayvan hakları, gelecek kuşaklar, sürdürülebilir kalkınma, tahrip olmuş peyzaj parçalarının onarımı, çevre ile ilgili soruların hukuki çerçevesi ve ilgili alanlardır (Öğüt Erbil & İdemen, 2010, s. 9).

Etik kültürünün geliştirilmesi: Etik kültürünün oluşmasında, toplumun kültürel yapısı temel belirleyicilerin başında gelmektedir. Bu bağlamda etik, kültürün bir alt bileşeni olarak değerlendirilebilir (Bozkurt, 2016, s. 45). Aynı zamanda etik, bir eğitim sorunudur. Bu nedenle mesleki etik düşünce ve davranışlar, eğitim yoluyla kazandırılabilir (Sağır, 2009, s. 1). Bir disiplinin üç temel bileşenini oluşturan eğitim, araştırma ve mesleki pratik arasındaki bağın güçlendirilmesinde teorik altyapının geliştirilmesinin yanında mesleğin çalışma esasları ve meslektaşlar arası ilişkilere dair etik sorgulama da önem taşımaktadır. Etik; pratik çözüm önerilerinden çok insana bir bakış açısı kazandırır ve mesleki yaşam için geçerli felsefi bir öz sunar (Duvarcı, 2004, s. 14).

Peyzaj Mimarları Odası (PMO) tarafından belirlenecek olan mesleki etik kurallar ve etik kodların, üyeler tarafından bilinmesi ve benimsenmesi sağlanmalıdır. Meslek içi eğitimlerle ve hatta lisans-yüksek lisans eğitiminde etik ilkeler ve değerlerin kazandırılması, meslek pratiğinde uygulama aşamasında daha etkili olacaktır. Mesleki etik kurallar kapsamında peyzaj mimarının çevresel ve sosyal sorumlulukları konusunda da bilgilendirme yapılmalıdır.

Bilinçlenme ve farkındalığın sağlanması: Tasarımcı, yerel yönetim ve yerel halkın etikle ilgili konularda bilinçlenmesi ve farkındalık kazanması çok önemlidir. Sadece

uzmanların ve yöneticilerin değil halkın da bilinçlenmesi ve farkındalığının artması gerekmektedir. Böylece halk, yerel yönetimlerin uygulamalarını, tasarımcıların çalışmalarını yönlendirecek ve karar verme aşamasında etkin olarak rol alacaktır.

Sorumlu ve katılımcı bir kültür oluşturma: Tasarımcıların olduğu kadar bilinçli ve farkındalık seviyesi yüksek toplumlardaki bireyler de yaşadığı yerle ilgili kararlarda sorumluluk alarak katkıda bulunmaktadır. Toplumun her kesimine doğal ve yapılı çevre değerlerine karşı koruma ve geliştirme için sorumluluk vererek katılım sağlanabilir.

Etik kararların profesyonel uygulamalara dönüşümü sağlanması: Meslek etiği ile ilgili kararların kural olarak kalmayıp uygulamaya geçirilmesi en önemli aşamadır. Etik kararların profesyonel uygulamalara dönüşümü, tasarımcıların etik kültürüne sahip olması, sorumluluklarının bilincinde ve buna paralel olarak farkındalık düzeyinin yüksek olması ile mümkündür.

Öz denetim: Tasarımcılar, tasarım süreci ve sonucu ortaya çıkan ürünlerle onları kullanan birçok insanı ve çevreyi etkilemektedir. Bu nedenle tasarımın sonuçlarının değerlendirilmesi de etik çerçevede bir sorumluluktur.

Tasarımın eylem alanı içinde, eylemin sonucunda ortaya çıkan ürünlerin ve bunların kullanımının sonuçlarının değerlendirilmesi, tasarımın etik açıdan değerlendirilmesinin bir parçası olarak kabul edilebilir. Alain Badiou, etik kavramını, felsefenin, pratik varoluşu ‘iyi’ kavramının etrafında düzenleyen bir parçası, bilgece bir eylem yolu arayışı olarak tanımlamaktadır. Tasarım pratiğinin etik değerlendirilmesi, yani etik açıdan ‘iyi’ tasarımın ne demek olduğunun belirlenmesinde bu ölçüt işe yarayabilir (Şişman, 2006, s. 192). Tasarımcının bireysel olarak çalışmalarını etik açıdan değerlendirmesinin yanı sıra peyzaj mimarlığı meslek pratiğinde etik değer ve sorumlulukların değerlendirilmesi için bir yöntem geliştirilebilir. Böylece tasarımcının değer ve sorumluluklarında değişme veya bozulmanın ortaya çıkması; etik değer ve sorumlulukların yerini bireysel ve maddi kaygıların alması önenebilir.

Tasarımcı-yerel yönetim-yerel halk hem birlikte hem de ayrı ayrı her birinin etik bağlamda sorumlu davranması gerekmektedir. Her bir paydaşın denetleyici ve yönlendirici rolü geliştirilerek etik sorunlar önenebilir.

Kaynakça

- Akıncı Vural, Z. B., Coşkun, G. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1(1), 61-87, DOI: <http://egifder.gumushane.edu.tr/article/view/5000006435/5000006864>
- Aklanoğlu, F. (2009). *Geleneksel Yerleşmelerin Sürdürülebilirliği ve Ekolojik Tasarım: Konya-Sille Örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Amatullo, M. (2010). Design for Sustainable Development: Examples from Design Matters at Art Center College of Design. *The Journal of Design Strategies*, 4(1), 52-59.
- Anonim, (1989). Ortak Geleceğimiz (Our Common Future). Belkıs Çorakçı Dışbudak (Çev.). Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı.
- Anonim, (2014). *Sosyal Etkiye Duyarlı Tasarım Süreci*. İstanbul: Kentsel Strateji.
- Anonim, (2016). Sosyal Etki Değerlendirmesi. <https://kentselstrateji.com/paylasan-kentler/>
- Anonim, (2017). Sürdürülebilir Tasarım ile Büyüme ve Yenilikçiliği Destekleyin. *Bülten*, 1-13, <http://www.armadayazilim.com/Content/images/183a16f0-7f30-461c-abdb-47b89efc0478.pdf>
- Anonymous (2017). LESSON 6: Ethical and Responsible Design. <https://stage5designtechnology.wikispaces.com/Ethical+and+Responsible+Design>
- Aydın, E. (2009). Araştırma ve Yayın Etiğinde Araştırmacının Değerler Sistemi. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, 7. Ulusal Sempozyum Bildirileri, 21-29.
- Aydın, İ. (2012). *Yöneltil, Mesleki ve Örgütsel Etik*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, M. (2017). Meslek Etiği Giriş ve Kavramlar. On dokuz Mayıs Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi, <http://uzem.omu.edu.tr/>
- Baba, E. C. (2010). Tasarım Sürecinde Katılımcı Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme İstanbul Levent Bölgesinde Alan Çalışması. *tasarım+kuram*, 9-10, 21-53.
- Birkan, G. (2010). Meslekte Yanlışlar-Doğrular: UIA ve ACE Metinlerinin Düşündürdükleri. *Mimarlık*, 351, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=365&RecID=2286>
- Bozkurt, C. (2016). Yolsuzlukla Mücadele Boyutuyla Etik ve Etik Kültürü. *Denetim*, 5, 44-53.
- Cummings, M. L. (2006). Integrating Ethics in Design through the Value-Sensitive Design Approach. *Science and Engineering Ethics*, 12, 701-715.
- Diñçeli, D. (2017). Sanat ve Tasarım Etiği. *İdil*, 6(30), 585-617. DOI: 10.7816/idil-06-30-05
- Dokuzlar, B. K. (2015). Toplumsal Farkındalık İçin Grafik Tasarım. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 8(16), 271-286.
- Dostoğlu, N., Şahin, E., Taneli, Y. (2009). Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler. *Mimarlık*, 347, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=361&RecID=2062>
- Duvarcı, Y. (2004). . Planlama Mesleğine ve Planlama İlkelerine Etik Açısından Eleştirel Bir Bakış. *Planlama Dergisi*, 2, 14-27.
- Erten, S., Ejder, Ö., Çimen, D. (2016). Kentsel Tasarım Yarışmalarında Etik Sorunu. *Mimarlık*, 387, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=401&RecID=3830>
- Farivarsadri, G. (2015). İyi Tasarım, Sorumlu Tasarım. *İçmimar*, Ekim-Kasım 42, 57-61.
- Friedman, B., Kahn, P. H. Jr. (2003). Human Values, Ethics, and Design. Julie A. Jacko & Andrew Sears (Eds.), *The Human-Computer Interaction Handbook* içinde. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Garmory, N., Tennant, R. & Winsch, C. (2016). *Professional Practice for Landscape Architects*. New York: Taylor & Francis Group.
- Gomes, R. (2003). Creative Development of a Sustainable Universal Design Environment. http://www.idsa.org/sites/default/files/2003_RGomes.pdf
- Hanssen, B. L. (2001). Ethics and Landscape: Values and Choice. *Ethics, Place&Environment*, 4(3), 246-252. DOI: 10.1080/13668790120106352
- İşgüden, B., Çabuk, A. (2006). Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 59-86.
- Kızbaz, A. (2016). Reklamda Etik Üzerine Bir Değerlendirme: Koton Reklamı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 230-246.
- Kibert C. J., Monroe, M. C., Peterson, A. L., Plate, L. L. & Thiele, L. P. (2011). *Working Toward Sustainability: Ethical Decision-Making in a Technological World*. USA: John Wiley & Sons.
- Motloch, J. L. (2000). *Introduction to Landscape Design*. USA: John Wiley & Sons.
- Narkiewicz-Laine, C. (2016). Good Design is a Human Right. <https://chi-athenaeum.org/essays-page/2016/06/07/good-design-as-human-right/>
- Öğüt Erbil, A., İdemem, B. (2010). Planlama ve Çevre Etiği Uygulamalı Disiplinlerde Çevre Etiği. *Planlama Dergisi*, 2, 3-13.
- Özbakır, E. (1993). Etik Kurallarının Oluşturulması ve Etik Sorunların Çözümünde Meslek Odalarının Görev ve Sorumlulukları. I. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi, 15-17 Nisan 1993, İzmir.
- Robertson, T. & Simonsen, J. (2012). Challenges and Opportunities in Contemporary Participatory Design.

Design Issues, 28(3), 3-9.

- Sadri, H. (2010). *Mimarlık ve İnsan Hakları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sağır, N. (2009). Eğitimde Etik Düşünce Modellemesinin Bir Kazanımı: Etik Mühendis. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.
- Şişman, O. (2006). Tasarım Etiği, Türkiye'de Tasarımı Tartışmak. III. Ulusal Tasarım Kongresi, 19-22 Haziran 2006, İstanbul.
- Tekin Akbulut, A. S. (2013). Moda Tasarımı Öğrencilerinin Etik Kavramına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği. *İdil Dergisi*, 2(8), 178-189. DOI: 10.7816/idil-02-08-12
- Yağan, H. (2005). Kamu Yönetiminde Etik Davranış İlkeleri. *Gümrük Dünyası Dergisi*, 46, 1-7. <http://gtm.web.tr/dergiler/gumruk-dunyasi-dergisi>
- Yeang, K. (2012). *Ekotasarım Ekolojik Tasarım Rehberi*. Semih Eryıldız-Demet Eryıldız (Çev.). İstanbul: YEM Yayın.

İnternet Kaynakları

- URL-1: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Peyzaj Mimarları Odası Ana Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060115-1.htm>
- URL-2: IFLA Code of Ethics, <http://iali.or.id/jabar/wp-content/uploads/2014/02/IFLACodeofEthics.pdf>
- URL-3: ASLA Code of Professional Ethics, https://www.asla.org/uploadedFiles/CMS/About__Join/Leadership/Leadership_Handbook/Ethics/ASL_A_CODE_PRO.pdf
- URL-4: <http://www.csla-aapc.ca/sites/csla-aapc.ca/files/NWTALA/Code%20of%20Ethics.pdf>
- URL-5: https://www.aila.org.au/imis_prod/documents/AILA/Governance/code-of-conduct.pdf
- URL-6: The Landscape Institute Code of Standards of Conduct and Practice for Landscape Professionals, <http://landscapeinstitute.org/PDF/Contribute/CodeofConduct-May2012.pdf>
- URL-7: <http://www.eclas.org/index.php/contact/2-uncategorised/25-eclas-conference-2011>
- URL-8: The Ethics and Aesthetics of Architecture and the Environment, http://ln-institute.org/public_lni/news_show_details.php?news_id=204
- URL-9: Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, http://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.php?kod=301&turu=ua
- Url-10: <http://www.cumulusassociation.org/member/>
- Url-11: www.mimarlarodasiankara.org/dosya/etik kodlar.doc
- Url-12: http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4143#.WYRr_IjyjIU